

NİJER'DE DARBE SONRASI STYE PROGRAMLARININ GELECEĞİ

FUAT EMİR ŞEFKATLİ

Araştırmacı ORSAM

“

Nijer özelinde takip edilen hibrit güvenlik modeli, zaman içinde “proto-devletlere” benzeyen silahlı grupların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Devlet destekli oluşturulmuş sivil savunma birlikleri, milis gruplar ya da El-Kaide bağlantılı Jama-at Nusrat val Islam Muslimin (JNIM) ve Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Sahra Kolu (ISGS) benzeri terör örgütleri bu yaklaşımın bir sonucu olarak kontrol ettikleri bölgelerde bir tür ege men otorite hâline gelmektedir.

”

Nijer, Kuzey ve Batı Afrika ülkeleri arasındaki stratejik konumuyla bölgesel ve küresel etkileşimlerden doğrudan etkilenen bir ülkedir. Yaklaşık 25 milyon nüfusa sahip Nijer, 2023 yılında dünyanın en fakir ilk üç ülkesi arasında yer alsa da başta uranyum ve petrol olmak üzere çeşitli değerli maden ve minerallere sahip-

tir. Nijer’in mücadele ettiği diğer bir sorun da bölgedeki terör grupları ve geri kalan devlet dışı silahlı aktörlerden kaynaklı güvenlik tehditleridir. Sahel krizi olarak adlandırılan bölgede son 10 yılda artan “sözde İslami terör hareketlerinin” varlığı, Nijer’in kuzey, batı ve güney komşuları Libya, Mali, Burkina Faso ve Nijerya sınırları boyunca Niamey’i tehdit etmektedir. Öte yandan başkent ve çevresindeki bölgeleri kontrol eden devlet güvenlik birimleri, kırsal kesimlerde ve sınır bölgelerinde farklı yerel aktörlerle

meşruiyet mücadelesi içine girmekte ve yereldeki otoritesini güçlendirmek amacıyla birbirinden farklı güvenlik aygıtlarına başvurmaktadır. Nitekim Nijer özelinde takip edilen hibrit güvenlik modeli, zaman içinde “proto-devletlere” benzeyen silahlı grupların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Devlet destekli oluşturulmuş sivil savunma birlikleri, milis gruplar ya da el-Kaide bağlantılı Jama-at Nusrat val Islam Muslimin (JNIM) ve Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Sahra Kolu (ISGS) benzeri terör örgütleri bu yaklaşımın bir sonucu olarak kontrol ettikleri bölgelerde bir tür ege men otorite hâline gelmektedir.

“

Savaş sonrası yeniden yapılanma ve barış inşası girişimlerinin bir parçası olarak ortaya çıkan STyE programları, uzun dönemli istikrar ve barışın tesis edilmesi noktasında uluslararası ve ulusal paydaşlar tarafından uygulamaya alınmaktadır. Bir bakıma, savaş sonrası oluşan kırılgan ve parçalı toplumsal yapı, STyE programlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

”

Bu tablo dâhilinde Batı Afrika ülkesinde temmuz ayında gerçekleşen darbenin ardından eski Devlet Başkanı Muhammed Bazum yönetimiyle anlaşmalı bir şekilde silah bırakarak sivil hayata karışan JNIM ve ISGS terör örgütü mensubu eski savaşçılar askerî yönetimin uygulamalarından endişe duymaktadır. Buna

paralel olarak darbeyle birlikte oluşan kaotik atmosfer, bu eski savaşçıların yeniden silahlı mücadeleye katılmasına ve radikal eğilimlerin yine toplumsal tabana yayılmasına yol açabilir. Öyle ki program kapsamında 1.000 kadar eski savaşçı, silah bırakarak sivil yaşama geçme kararı almış ve bu kişilere aylık geçim ödeneği, psikolojik destek ve farklı eğitimler sağlanmıştır.

Bu bilgiler ışığında Afrika'da iç savaş sonrası pek çok ülkede barış çalışmaları ve ulus inşası kapsamında başlatılan silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon (STyE) süreçlerinin önemi ön plana çıkmaktadır.

STyE SÜRECİ

Savaş sonrası yeniden yapılanma ve barış inşası girişimlerinin bir parçası ola-

rak ortaya çıkan STyE programları, uzun dönemli istikrar ve barışın tesis edilmesi noktasında uluslararası ve ulusal paydaşlar tarafından uygulamaya alınmaktadır. Bir bakıma, savaş sonrası oluşan kırılgan ve parçalı toplumsal yapı, STyE programlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda “silahsızlandırma” aşaması, operasyonel planlama, silahların toplanması, depolanması ve yok edilmesi gibi dört temel unsuru içinde barındırırken “terhis” süreci, eski savaşçıların kayıt altına alınması, sayılması, gözlemlenmesi ve yeni kimlik belgeleriyle terhise hazırlanması şeklinde özetlenebilir. Üçüncü aşama ise eski savaşçıların ve onların ailelerinin sivil hayata geçişini kolaylaştırmak, sosyal ve ekonomik entegrasyon potansiyellerini artırma amacı taşıyan “yeniden entegrasyon” aşamasıdır.

“

Bu kapsamda ilgili süreçte uygulanan ekonomik teşviklerin (istihdam, mesleki eğitimler, arazi ve finansal destekler) yanı sıra eski savaştının hedef topluma kazandırılmasında ilgili toplumun sosyal özelliklerinin göz önüne alınması kritik bir önem taşımaktadır. Çünkü iç savaş yaşayan toplumlarda çatışma sonrası oluşan atmosfer, karşılıklı güven sorununa ve korkuya neden olmakta, eski savaşçı ve angaje edilmeye çalışılan toplum nezdinde çeşitli güvenlik kaygılarını meydana getirmektedir.

”

STyE programının yeniden entegrasyon kısmına odaklanacak olursak eski savaşçıların topluma entegre edilmesinde ya da başka bir deyişle “eski savaşçı” kimliğinden “vatandaş” kimliğine geçişlerinde ortaya çıkan kimlik inşa süreci oldukça önemlidir. Bu kapsamda ilgili süreçte uygulanan ekonomik teşviklerin (istihdam, mesleki eğitimler, arazi ve finansal destekler) yanı sıra eski savaştının hedef topluma kazandırılmasında ilgili toplumun sosyal özelliklerinin göz önüne alınması kritik bir önem taşımaktadır. Çünkü iç savaş yaşayan toplumlarda çatışma sonrası oluşan atmosfer, karşılıklı güven sorununa ve korkuya neden olmakta, eski savaşçı ve angaje edilmeye çalışılan toplum nezdinde çeşitli güvenlik kaygılarını meydana getirmektedir. Bununla beraber resmî kurumlar eliyle yürütülen

yeniden entegrasyon süreçleri doğrultusunda terhis edilerek sivil hayata geçen eski savaşçılar, çatışma sonrası dönemde suç ve şiddet eylemlerinin birincil sorumlusu olarak “damgalanmakta” ve en önemlisi ötekileştirilmektedir. Bu noktada her ne kadar ilgili toplumun eski savaşçıları nasıl karşıladığı sosyal entegrasyon için oldukça büyük önem arz etse de eski savaşçıların ne kadar istekli olduğu ve kimlik dönüşümünü ne ölçüde

absorbe edeceği de sürecin ileriye dönük başarısına direkt etki etmektedir. Cinsiyet, yaş, etnik köken, eğitim düzeyi, mesleki kapasite ve askerî rütbe (kıdem, pozisyon), eski savaşçıların ihtiyaçlarını ve yeni düzen içindeki beklentilerini ortaya koyar. Bu beklentilerin negatif yönlü ilerlemesi, sonucu itibarıyla eski savaşçıların yeniden silahlanmak kaydıyla suç ve şiddet eylemlerine karışmasıyla sonuçlanabilir.

NİJER'DE STyE PROGRAMLARININ GELECEĞİ

Sivil toplum kuruluşu ACLED'in verilerine göre, radikal gruplardan kaynaklı şiddet eylemlerinin en çok etki ettiği Sahel ülkelerinden Burkina Faso, Mali ve Nijer arasında bu yılın ilk altı ayı içinde sivillere yönelik saldırıların yüzde 50 oranında azalmasıyla güvenlik atmosferinde görece ilerleme kaydeden tek ülke Nijer olmuştur. Bu

ilerlemede Bazum'un terörle mücadele yaklaşımının etkisi olduğu söylenebilir. Öyle ki Bazum, askerî çözümlerin tek başına işe yaramadığı fikrinden hareketle Nijer'deki terör gruplarının bazılarıyla toplu ya da bireysel bir diyalog süreci başlatmıştı. Bu adım, Nijer'de darbeyi gerçekleştiren generaller tarafından "güçsüzlük" ya da "teröre taviz" şeklinde algılanmış ve darbenin zeminini hazırlamıştır. Dolayısıyla yeni gelen askerî yönetimin Bazum'un bu yaklaşımına

son vererek STyE süreçlerini askıya alması, kırsal bölgelerdeki şiddet eylemlerini ve radikal gruplara yönelimi artırabilir. Bununla birlikte bazı kaynaklara göre darbeci generallerin temel olarak karşı çıktığı konu, bu eski savaşçıların orduya entegrasyon fikridir. Buna göre eski terör militanlarının orduya entegre edilme opsiyonunu da kapsayan Bazum yönetiminin programları, ordu generalleri tarafından tehlikeli bulunmaktadır. Bunun yerinde eski savaşçıların yalnızca erken uyarı sistemi kapsamında istihbarat toplama ve paylaşımı noktasında kullanılması gereği ön plana çıkarılmaktadır.

Diğer taraftan bir başka sorun, göreve gelen darbeci yönetim, olası karşı darbe tehditlerini önlemek ve gücünü konsolide etmek amacıyla merkeze odaklanarak terör gruplarının ve farklı devlet dışı silahlı aktörlerin etkin olduğu kırsal bölgelerdeki askerî angajmanlarını (gözetim, birlikler vd.) azaltmaktadır. Bu durum ilgili gruplara önemli ölçüde esneklik alanı ve toplumsal yapıya sirayet ederek militan devşirme olanağı sağlamaktadır. Ayrıca askerî yönetimin Nijer'e ciddi güvenlik ve savunma yardımları yapan batılı ülkelerle ilkesel (demokrasi vs.) ve ideolojik (Pan-Afrikacı) nedenlerden ötürü ters düşmesi, terörle mücadele faaliyetlerini akamete uğratarak "yönetilemeyen alanların" artışına neden olabilir. Sonuç olarak tam da bu noktada halka angaje olarak radikalizasyon propagandasına bir payanda olan STyE programlarının zarar görmesi, ileriye dönük güvenlik krizlerini ve bölgesel istikrarsızlığı tetikleyebilir. ■